

den hemel te gaan doen, wat hier op aarde onmogelijk was geboden, t.w. *het schippen van een geheel nieuw geestelijk toestand*, opdat, onder afwerping van den symbolischen schijn, alsnu de realiteit van het geestelijke leven, niet voor één volk meer, maar voor heel de menscheid zou kunnen schitteren. Dat kon Jezus niet op aarde doen. Dat kon hij alleen van uit der hemel volbrengen. En daarom toefde hij niet, maar vertrok, zoo spoedig als hij met zijn jongeren gereed was, en Jeruzalem en Palestina en heel onze aarde, om nu zijn zetel en zijn werking over te brengen naar de geestelijke wereld daarboven, en vandaar uit zijn kolonie, als we ons zoo mogen uitdrukken, hier op aarde te zegenen, in stand te houden, en te besturen. Jezus' kolonie op deze aarde was toen nog zeer klein. Op den Pinksterdag lezen we in de opperzalen van slechts 120 personen. En in het Vaderhuis daarboven omringden hem reeds de uit de Sjeool verlost geloovigen, en van het Paradijs af aanbadden hem de engelen Gods. Daarom was op den Pinksterdag zelf de kring in de Opperzaal van den Tempel nog weinig meer dan een uiterst geringe kolonie, vergeleken bij de heerschare die hem reeds in den hemel toelichte. Maar geen oogenblik vergat daarom Jezus die kleine schare te Jeruzalem. In die kleine schare lag de toekomst van het geestelijk Koninkrijk, en in die kleine schare moest nu het eerst het herstel van hetgeen met den val onderging, bewerkstelligd worden. Daarom wordt nu met afmet Israël gebroken, en is door het talenwonder aanstands heel de menscheid binnendragend, opdat uit alle volken en natien zijn kudde zich verzamelen zou. Maar ook dit zou tot niets geleid hebben, indien de band, die van nu af de nieuwe menscheid organisch verbinden zou, niet in zijn eigen heiligen Persoon werd vastgelegd. Als Hoofd van dat nieuwe geslacht, als tweede Adam nam de Heere Jezus daarom, na zijn hemelvaart, zijn koninklijke plaats aan Gods rechterhand in. Er was dusver enkel een Goddelijk plan geweest. Slecht een schijn van eenheid was in het volk van Israël gegeven. Maar nu zou die eenheid reëel worden in het Lichaam des Heeren. Van dat Lichaam zou elk geloovige nu een levend lid zijn. En door alle deze leden heen zou de Heilige Geest als alle zaambinding geestelijk verwerken. En daartoe moest in Jezus als 't Hoofd, en uit Hem als ons aller hoofd, de Heilige Geest in de organische saamvatting van zijn geloovigen worden uitgestort.

Dr. A. K.

„Geef bevel aan uw huis“.

In die dagen werd Hiskia krank tot sterfens toe; en de profet Jesaja, de zoon van Amoz, kwam tot hem, en seide tot hem: Zoo zegt de Heere: Geef bevel aan uw huis, want gij zult sterven en niet leven. (2 Kon. 20: 1)

Jesaja's last aan Hiskia, dat de ure voor hem gekomen was, om zijn testament te maken, was een bevel dat van God uitging. Er staat toch, dat Jesaja aldus tot den Koning sprak: *Zoo zegt de Heere: „Geef bevel aan uw huis“.* Het is van Jesaja's kant niet een herinnering, het is niet een raad dien hij geeft, niet een aandrang dien hij uitoeft, maar een Goddelijk lastgeving die hij aan den Vorst overbrengt. Hiskia gaat sterfens, en daarom is de ure om zijn testament te maken voor hem gekomen. Soms wordt dit verzuimd, maar hier vooral mocht 't niet verzuimd worden, en daarom is 't een profetische last, waaraan de Koning te gehoorzamen heeft.

Toch niet als iets buitengewoons. Dan toch zou er bij hebben gestaan, wat hij in zijn testament had naar te schrijven. Maar hiervan staat niets. Er staat als van iets zeer bekend en zeer gewoons, dat hij aan zijn huis bevel heeft te geven, en dat dit nu haast heeft, want dat hij sterven zal binnen ettelijke dagen.

Spreekt men nu tegenwoordig van testament, dan wordt hieronder in den regel niet anders verstaan, dan een beschikking over zijn geldelijke nalatenschap. Als een zeer rijk en vermogend man komt te sterfens, is heel het publiek nieuwsgierig, om hoe eer hoe beter te weten welke legaten hij gemaakt heeft, en waar zijn schat van geld zal heenvloeden. Sterft er daarentegen een stille en verzoegen man in den lande, die nauwelijks had om van te leven, dan hecht niemand er aan of hij een testament naliet, en wordt er ook gemeenlijk in zijn beoefenden niets dat naar een testament ook maar zweemt, gevonden. Tijdens 't leven gaat 't al steeds meer enkel om 't geld, en zoover zijn we zedelijk gedaald, dat er ook bij de rijkbaan aan schier niets anders dan aan nu vrijkomend fortuin gedacht wordt. Nevens en nietzigen aasden er op, zoo er geen eigen kinderen zijn, en zelfs waar wat overblijft aan de eigen kinderen gaat, is 't soms pijnlijk waar te nemen, hoe veelmeer winste aan goed en geld, dan 't verlies aan bloedstijfde weegt.

Dit is de wrange vrucht van den te sterk materialistischen kant van ons huidige samenleven. Naar den nu heerschen den toon zoo men nouit en nimmer van een Oud of Nieuw Testament gesproken hebben. Als het bij het heilig Avondmaal telkens weer heet: „Want dit is mijn bloed, het bloed des nieuwen Testaments, is dit ook maar al te veel overstaande taal geworden.

Just daaraan gevoelt ge dan ook, in wat heel andere wereld van gedachten we allengs zijn overgegaan. Een testament oudtijds was zoo heel iets anders dan een testament nu. Thans is bij het testament de notaris de man, wijl men bij een testament bijna niet anders dan van geld weet. Een eigenlijk kan in heel wat gevallen heel dit testament wel weglijven. Althans zoo er kinderen zijn. Als er iemand met veel vermogen zonder kinderen sterft, dan is men nieuwsgierig naar de legaten, maar als er kinderen in leven zijn, heeft de Overheid feitelijk het maken van een testament overgenomen. De wet bepaalt de kinderportie, en wat er dan overblijft kan, laat men dan gemeenlijk in de kindererfenis, en daarmee loopt 't testament af. — In de heilige Schrift daarentegen is de betekenis van het Testament zoo heel anders,

Denk maar aan Jacob op zijn sterfbed, denk aan de beduidenis van oud- en nieuw Testament, denk aan 't bloed des nieuwen Testaments, en denk ook aan Jesaja's last, dat Hiskia bevel moet geven aan zijn huis.

Thans, en naar de wet, is 't als iemand sterft, met hem uit. Zelfs over zijn vermogen heeft hij bijna geen zeggenschap meer. De overledene wordt nu uit zijn nalatenschap met zekere eere begraven. En voorts wordt niet meer met hem gerekend. Dat is ons valsche individualisme. Al te gader personen, individuen op zich zelf, met zoo lang ze leven zekeren eigendom. Maar vroeg of laat is het uit met hen. Dan vallen ze weg, en rekenen niet meer mede. En straks is het of ze er nimmer waren geweest. Naar luid der Schrift daarentegen leven we niet als individuen, maar in geslachtenverband. Groepsgewijs vormen we een gezin, een familie, een geslacht, een volk. Er rust op ons allen samen in den loop der eeuwen een gemeenschappelijke taak. Ze ontvingen saam de roeping van God opgelegd. De vader leeft in de kinderen, de overgrootvader in de achterkleinkinderen voort. De geest die in 't geslacht door God verwekt is, leeft in de natuurlijke voort en verder. Vooral de ouden in jaren worden zich van die taak en van die roeping steeds klaarder bewust. Het is geen eigen verzinning die van geslacht tot geslacht zich voortplant, maar een voortgaande geestelijke werking die van de ouden op de jongeren overgaat, en die onder Gods leiding alzo in het geslacht opkwam. Vooral bij het naderen van den dood voelen de ouden van dagen dan, hoe ze van hun volbrachte taak voor God rekenschap zullen geven, en hoe 't God alleen is die ook in hun kinderen en kindskinderen de aangewezen taak kan vastzetten. Nog hecht men er in vroege gezinnen aan, dat een vader stervende zijn kinderen zegent. En eerst als zoo 't leven zelf van geslacht op geslacht overgaat, is er een testament in hooger en heiliger zin. Hierles Calvijn's testament maar. Geld liet hij niet na, maar leven niet tienduizenden, ook in ons land, nog altoos uit zijn geest?

Doch dan moet er vanzelf achter het sterfens ook een leven van betekenis liggen, en juist dit nu wordt door de meesten niet gevoeld. Zeker, er zijn toonevende geesten, wier namen de historie boekt, en wier uitgaand woord tientallen van jaren een levend testament was, en zulk een leven is uiteraard slechts aan enkelen beschoren. In de wereldhistorie gaat de naam der tienduizenden verloren, en zijn 't slechts zeer enkele namen die onuitwischaar in het graniet worden gegrift.

Maar heel u daarom toch nouit in, dat het leven dier tienduizenden geen doel had te kiezen. De heilige sluier van het voorhangsel was uit tienduizend draden saamgeweven, elk nauwelijks waarneembaar, en toch saam den plechtigen voorhang vormend. En zoo ook is 't in ons menschelijk leven. Uit duizend en nogmaals duizend ragfijne dradkens is dit leven saamgeweven, maar hoe schier onwaarneembaar nietig ook, elke draad heeft betekenis. En zoo ook is 't met uw leven. Hoe vergeten van de wereld ook, ook zij hebt als Gods creatuur een levensroeping. In kleinen kring, 't zij zoo, maar heilig niettemin van God u opgelegd. Wat heeft een eenvoudige kinderdiensbode niet soms rijke vrucht van haar stille opvoeding mogen zien. En zoo is 't alom en allereegen. Een ieder heeft niet althans voor vijf levende personen te doen. In dien kleinen kring draagt hij hiervoor verantwoording, en in dien kleinen kring heeft hij een taak van Godswaag te vervullen, een taak die hem overleven zal.

Vervult ge nu die taak? Weeft ge in stilte voort aan den draad, dien God u in handen gaf? Zal er als ge sterft een nieuw eind weefsel aan dien draad overblijven?

Zoo 't enkel wereldsch was, neen. Doch zoo in het spinel van uw levensdraad ook het heilige gemengd was, dan had ook uw leven eenige beduidenis. Moge het dan niet u zoo zijn!

Dr. A. K.

Amsterdam, 15 Januari 1915.

Ds. Kapteijn oeffent in de *Kerkerode* van de Classis Gorinchem een ver van zachte kritiek op verschillende beslissingen van de Generale Synode. Het recht daartoe bewijzen we hem niet, want we erkennen als Protestanten geen onfeilbare Synodes, en de kerkelijke pers is natuurlijk volkomen vrij, haar oordeel over den synodalen arbeid uit te spreken. Anders komt het echter te staan, wanneer door een verantwoordelijk redacteur publiek aan de Kerken wordt aangeraden, aan de besluiten der Synode, waarmede men het niet eens is, zich niet te houden. Zeker kan ook dit eisch wezen, wanneer zulk een besluit tegen Gods Woord zou ingaan en daarom aan zulk een besluit niet gehoorzaamd zou mogen worden. Maar zoolang dit niet is aangehouden op afdoende gronden en alleen zekere ontevredenheid over de beslissingen der Synode den raad aan de Kerken in de pen geeft, om aan deze beslissingen zich niet te storen en haar eigen weg te gaan, dreigt het gevaar van independentisme. Het independentisme toch kent aan de meerdere vergaderingen geen andere bevoegdheid toe, dan om adviezen aan de Kerken te geven, terwijl elke Kerk dan zelf beoordeelen moet, in hoeverre ze zulk een advies wil opvolgen. Lijnrecht daartegenover staat het Gereformeerde beginsel, zoals dit in Art. XXXI van onze D.K.O. staat uitgedrukt, dat „hetgeen in de meerdere vergaderingen met meerderheid van stemmen goedgevonden wordt, voor vast en bondig zal gehouden worden, tenzij bezwaan wordt, dat het strijdt tegen Gods Woord.“ In strijd met de autonomie der plaatselijke Kerken is deze bepaling zeker niet, want de Classis of Synoden zijn geen bestuurscolleges boven de Kerken staande, maar ze zijn de saamvergadering dezer Kerken zelve, die daar door hare afgevaardigden verschijnen, en elke Kerk heeft in den credentibrief van haar afgevaardigden beloofd, dat zij wat in de meerdere vergadering besloten werd, voor vast en bondig zou houden, tenzij het in strijd is met Gods Woord of de door de Kerken aangemoenen Kerkenordening. Een Kerk, die desniettenstaande aan de beslissingen der Synode zich eenvoudig niet stoort, zou niet alleen gevaar lopen het kerkverband te verbreken, maar wat erger is, ze zou aan haar plechtig gegeven belofte ontrouw worden. We meenden tot

deze nadere verklaring verplicht te wezen, omdat Ds. Kapteijn in een polemiek over dit punt zich op de *Heraut* beroepen heeft, en we geen oogenblik den indruk wenschen te laten voortbestaan, alsof dit terecht is geschied. Hetgeen we over het *rechtmatig* verzet van Ds. Pauwe tegen een reglementaire bepaling van de Hervormde Kerk schreven, heeft met deze quaestie niets te maken, want onze goedkeuring van dit verzet grondde zich niet op de autonomie der plaatselijke Kerk, maar uitsluitend daarop, dat de bedoelde bepaling de Kerkeradsleden in bepaalde gevallen verplichtte, tegen Gods Woord te handelen door openbaar ongelooftig ten Avondmaal toe te laten.

Dit nu kan zeker niet gezegd worden van de beslissing onzer Synode in zake de censuur op leden, die onkerkelijk leven, doordat ze naar andere Kerken gaan om daar de bediening des Woords te beklussen, of zich in gezelschapen afzonderen; tegen welke beslissing der Generale Synode Ds. Kapteijn zulke overwegende bezwaren heeft, dat hij de Kerken aanraadt zich aan deze beslissing niet te storen. Indien de Generale Synode besloten had, dat de Kerkeradsleden zulke ledig tot ten Avondmaal moesten toelaten, zou er metterdaad vrees hebben kunnen bestaan voor ontheilging van het Sacrament. Hiervan is echter geen sprake. De Synode heeft uitdrukkelijk verklaard, dat zulke leden ernstig en aanhoudend moesten vermaand worden, en wanneer ze naar die vermaning niet luisterden, van het Avondmaal moesten afgehouden worden. Wat de Generale Synode alleen bevestigt afkeurend, evenals haar voorgangsters dit hebben gedaan, was, dat men zulke leden wegens hun onkerkelijk leven als lidmaat der Kerk zou schrappen of van het lidmaatschap der Kerk vervallen verklaren, gelijk door sommige Kerken werd gewenscht. Zulk een schrapping toch is een tuchtmiddel, waarvan noch Gods Woord noch de Kerkenorde weet, en dat wel in een collegialistisch genootschap als de Hervormde Kerk, maar niet in een Christelijke Kerk thuis hoort. Zelfs de uitspraak, dat de Kerkeraad in zulke gevallen alleen uitsprak, dat iemand zich feitelijk van de Kerk heeft afgescheiden, baat niet, want zulk een uitspraak zou een onwaarschijnlijk wezen, wanneer de betrokken persoon uitdrukkelijk verklaard lid van de Gereformeerde Kerk te willen blijven. Het eenige wettige tuchtmiddel, waardoor iemand van de gemeenschap der Kerk tegen zijn wil kan afgesneden worden, is, wanneer de ban op hem wordt toegepast. Nu kan er zeker verschil van mening bestaan over de vraag, of het geoorloofd is in zulke gevallen tot die uiterste remedie voort te schrijven. Reeds op vorige Synoden is de raad gegeven om dit niet te doen, tenzij de Kerkeraad den inhoud van het Formulier der afsnijding metterdaad op dezen persoon van toepassing achtte; en deze Generale Synode ging nog een schrede verder, door in den regel zulk een afsnijding niet den grooten ban te ontraden. Natuurlijk kan over dit moeilijk en ingewikkeld vraagstuk verschil van gevoelens bestaan, maar Ds. Kapteijn zou voorzigtiger gehandeld hebben met zijn oordeel op te schorten, totdat de acta der Generale Synode in het licht waren verschenen. De gronden toch, waarop de beslissing der Synode rustte, zijn in het rapport over deze zaak aangegeven, en een juiste critiek is niet mogelijk, wanneer men deze gronden niet kent. In juridische kringen zal geen ernstig man kritiek oefenen op een wettelijk vonnis, wanneer de gronden, waarop dit vonnis steunt, hem niet bekend zijn. Waar Ds. Kapteijn oordeelde, voordat hij die gronden kende, was zijn oordeel minstens genomen voorbarig.

Hulp uit Amerika.

Nauwelijks was de oproep onzer Koningin verschenen om steun te vragen voor degenen, die door de oorlogstoestand in moeite waren gekomen in ons vaderland, of onze stamverwanten in Amerika hebben zich opgemaakt om hun liefde voor het vaderland te tonnen, door een rijke gave voor het Steuncomité over te zenden. Gelijk *De Standaard* terecht opmerkte, ligt hierin wel een beschamende daad voor onze Regeering. Onze stamverwanten in Amerika zijn toch voor een goed deel zonen van de Afgescheidenen, die door de felle vervolging in Nederland gedwongen waren naar een ander vaderland om te zien. Een nauwelijks is Nederland in nood, of ze strekken de hand uit om het land, dat eens hen uitstiet, met liefdegaven te helpen. Hieruit spreekt een echt Christelijke zin, die ten volle waardeering verdient.

Maar niet minder stellen we op prijs, dat de diakonie van de Christelijke Gereformeerde gemeente te Ileton in Iowa, naar ons dezer dagen werd megedeeld, uit de armenkas een bedrag van 100 dollar (250 gulden) beschikbaar had gesteld, om daarmede een oer diakonie te helpen, die door de oorlogstoestand in moeite was geraakt. Gedachtig aan het woord des Apostels, dat men eerst wel moet doen aan de huisgenooten des geloofs, wilde de diakonie dit geld, dat uit de armenkas genomen was, liever niet aan het algemeene Steuncomité zenden, maar dienen laten tot steun van de behoeftigen in onze Gereformeerde Kerken. Groot is deze gemeente niet: ze telt slechts 49 huisgezinnen; en een gave van $\frac{1}{2}$ 50 voor zulke een kleine gemeente wel een zeer milde gave te noemen. We danken deze diakonie dan ook zeer hartelijk voor het bewijs van broederlijke liefde voor onze Kerken, dat ze daarmede gaf.

Natuurlijk ligt hierin geenszins opgesloten, dat we het afkeuren, wanneer anderen in Amerika hun gaven aan het Nationale steuncomité zenden. In een nationalen

nood behoort de Christelijke barmhartigheid zich tot allen uit te strekken. Maar waar onze diakonien zooveel mogelijk zelf in de behoeften onzer armen voorzien, en van de hulp van het Steuncomité voor onze armen slechts zelden gebruik wordt gemaakt, is de taak onzer diakonien niet weinig verzaagd. Gelukkig, dat de offervaardigheid in onze kringen niet afneemt, en, trots den achteruitgang op finantieel gebied, de collecten schier overal op peil blijven. Maar waar de behoeften grooter worden, vooral in onze groote steden, is er toch zeker reden om bij den steun, dien men uit het buitenland aan Nederland zendt, onze diakonien niet te vergeten. Ongeoorloofd is het niet, dat, wanneer een diakonie niet meer geven kan, ook onze armen zich om hulp tot het Steuncomité wenden, want de gelden zijn voor heel het volk gegeven. Maar liever is het ons toch, om de eere van onze Kerken, dat onze armen dien steun uit de handen van onze diakonen ontvangen. En daarom waarden we het, dat onze Gereformeerde broeders in Amerika in dezen nationalen nood ook onze diakonien niet vergeten.

Kerkelijk toezicht op de Christelijke Scholen.

Op de jongste Synode van Groningen het volgende voorstel ingediend:

„De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, van oordeel, dat de bepalingen harer Kerkenorde (Art. 21, 41, 44 en 55, verstaan naar den eisch der historie) over de roeping der Kerken ten opzichte van het Gereformeerde lager onderwijs niet meer beantwoorden aan den eisch der omstandigheden, en de grondgedachten, welke hierbij gelden moeten, niet voldoende vaststaan, besluite, een commissie te benoemen om te dienen van advies, over deze zaak en eventueel ook voorstellen te doen, om de K. O. in overeenstemming daarmede te wijzigen. Rapport en voorstellen worden ongeveer één jaar voor de e. k. Generale Synode aan de Kerken toegezonden.“

Tijd om dit voorstel te behandelen, ontbrak; maar wel werd met goedvinden van de Synode en van de afgevaardigden der particuliere Synode hun het rapport ter hand gesteld, dat Prof. Dr. H. H. Kuyper namens de Commissie van advies over dit voorstel had ingediend. Daar dit rapport niet in de Acta der Synode verschijnt, hebben de afgevaardigden der particuliere Synode van Groningen het in de *Groninger Kerkerode* laten afdrucken. We nemen dit rapport daaruit over, omdat de quaestie zeker niet alleen voor de Groninger Kerken van belang is. Het luidde aldus:

Rapport over letter G. (Kerkerode) punt 4 van het Agendum der Generale Synode.

„De Particuliere Synode van Groningen stelt aan de Generale Synode voor te verklaren, dat de bepalingen der Kerkenorde (Art. 21, 41, 44 en 55 verstaan naar den eisch der historie) over de roeping der kerken ten opzichte van het Gereformeerde lager onderwijs niet meer beantwoorden aan den eisch der omstandigheden, en de grondgedachten, welke hierbij gelden moeten, niet voldoende vaststaan, en daarom te besluiten een commissie te benoemen, om te dienen van advies over deze zaak en eventueel ook voorstellen te doen om de K. O. in overeenstemming daarmede te wijzigen, en dat later dat rapport en voorstellen één jaar voor de e. k. Generale Synode aan de kerken zullen worden toegezonden.“

Uwe commissie erkent, dat de genoemde artikelen van de K. O., waarin gesproken wordt over de roeping der kerken ten opzichte van de volkschool, niet geheel passen op de tegenwoordige omstandigheden, omdat de Christelijke school thans een geheel vrij en zelfstandig karakter draagt. Toch is dat verschil niet zoo ingrijpend als de Particuliere Synode van Groningen zich bijklaar voorstelt, want al maken deze bepalingen bij oppervlakkige lezing wel den indruk, dat de school destijds van de kerk uitging en geheel onder haar macht stond, zoo toont toch de historie, dat dit metterdaad niet het geval was, aangezien de school uitging van de Overheid en de kerk als zoodanig over de school niet te zeggen had. Alleen in zoverre de kerk als publieke kerk destijds officieel met de Overheid in verband stond en de Overheid bij de aanstelling van onderwijzers en het toezicht op de school gemeenlijk gebruik maakte van den dienst der predikanten, kon de kerk toen meer rechtstreeks invloed uitoefenen. De bepaling in Art. 21, dat de Kerkeraden overal zullen toezien, dat er goede schoolmeesters zijn, die niet alleen de kinderen leeren lezen, schrijven, spreken en vrije kunsten, maar ook derelven in de godzaligheid en in den Catechismus onderwijzen, wil dus niet zeggen, dat de Kerkeraden zelf zulke onderwijzers hebben aan te stellen, waartoe hun ook onder de Republiek de bevoegdheid ontbrak, maar alleen, dat zij bij de Overheid hadden aan te dringen en alle middelen in het werk hadden te stellen, dat zulke schoolmeesters aangesteld werden, aan wie de opvoeding van het gedoopte zaad der kerk kon worden toevertrouwd. In dien zeldzamen zin moeten dan ook de vragen worden opgevat, die volgens Art. 41 op de Classis en volgens Art. 44 bij de classische inspectie door de visitatoren gedaan worden, of de scholen worden bekeerd en of de schoolmeesters hun ambt getrouwelijk waarmaken; deze vragen zien blijkens de bekende visitatie-reglementen niet anders, dan op de vragen nader zijn uitgewerkt, hoofdzakelijk op het toezicht, dat de Kerkeraad heeft uit te oefenen op den levenswandel en het denken van den schoolmeester, het religieus gedeelte van onderwijs en of zij den kinderen stichtelijke boeken in handen geven. Terwijl eindelijk in Artikel 53 alleen de *wensch* wordt uitgesproken, dat de schoolmeesters de drie Formulieren van Eenigheid zullen onderteekenen. Hoewel nu de omstandigheden gewijzigd zijn, omdat onze Christelijke scholen thans van vrije eenigingen uitgaan, meent uwe commissie toch, dat de grondgedachten die in deze artikelen liggen opgesloten, ook voor onze dagen haar betekenis niet verloren hebben en natuurlijk niet inachtneming van de veranderende verhoudingen wel degelijk als richtsnoer hebben te

gelden. Al is het schoolonderwijs geen zaak der kerk, toch heeft de kerk groot belang bij een goed Christelijk onderwijs der jeugd en is het daarom wel degelijk roeping van den Kerkeraad, om ook nu nog toe te zien, dat er Christelijke scholen zijn en dat daaraan ook religieus onderwijs wordt gegeven; alleen zullen de Kerkeraden daartoe thans niet bij de Overheid hebben aan te dringen, maar de Christelijke ouders op hun plicht in dezen hebben te wijzen. Een evenzeer spreekt het vanzelf, dat de Kerkeraden ook nu, zij het door contractueel verband met de besturen der scholen, moeten trachten toezicht te verkrijgen en op de geschiktheid van de onderwijzers en op het religieus gehalte van hun onderwijs. Zeker zou, wanneer de Kerkerode thans moest opgesteld worden, deze plicht allicht eenigzins anders geformuleerd zijn geworden, maar dit is nog geen voldoende reden, om de Kerkenordening op deze punten te wijzigen, aangezien tegen hetgeen in deze artikelen staat uitgedrukt, geen bezwaar bestaat en ze zelf, mits goed opgevat, wel degelijk de hoofdlijnen aangeven van de roeping, die de kerk hierin te vervullen heeft.

En evenmin als uwe commissie wijziging der K. O. in dit punt dringend noodzakelijk acht, vindt ze het noodig, dat de Generale Synode deputaten benoeme om bepaalde voorstellen omtrent deze zaak te doen. Ze oordeelt, dat de „grondgedachten“, welke gelden moeten voor de roeping der Kerk tegenover het Gereformeerde lager onderwijs, wel voldoende vaststaan, aangezien het de algemeene overtuiging is, dat de scholen niet van de Kerken, maar van de ouders moeten uitgaan. (Acta van Dordrecht 1893 art. 235); dat de roeping van de Kerk is, de ouders tot de stichting van zulke scholen aan te sporen, waar ze nog niet zijn; dat toezicht van Kerkeradswege op het onderwijs gewenscht is en dat de Kerken ook finantieel te zorgen hebben, dat de arme kinderen der gemeente van dit onderwijs gebruik kunnen maken. Hoe echter dit toezicht op het onderwijs moet plaats vinden, kan de Generale Synode niet voor alle Kerken vaststellen, daar dit af zal hangen van de plaatselijke omstandigheden en van de bereidwilligheid van het schoolbestuur, om zulk een toezicht toe te laten. Uitsluitend kan de Kerk dit toezicht natuurlijk niet regelen; de Synode kan hoogstens de Kerkeraden opwekken om te trachten dit toezicht uit te oefenen, en die opwekking ligt reeds in de genoemde artikelen van de Kerkenorde als *algemeen beginsel* uitgesproken.

Het is op deze gronden, dat uwe Commissie de Synode voorstelt, met alle waardeering van de goede bedoeling van de particuliere Synode van Groningen, op haar voorstel niet in te gaan.

Names de Commissie:

Dr. H. H. KUYPER, rapporteur.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen: Van mej. A. N. 't H. te H. / 5; postmerk Baarn van N. N. / 2.

Dr. J. H. HOUTZAGERS, voorzitter.

Leestafel.

Dr. A. G. HONIG „ETHISCH“ OF GEREFORMEERD? — EENE STUDIE. — Utrecht, G. J. A. Ruys, 1914.

II.

Dr. HONIG schetst, naar ik in mijn vorig artikel vertelde, in het eerste deel zijner Studie het ontstaan, de historie en het streven van de „ethische“ richting in NEDERLAND. Na zijn tekening van dat ontstaan en die historie een vorig maal te hebben weergegeven, kom ik nu tot wat ik van zijn eerste deel het derde onderdeel zou willen noemen, het *streven* van de ethische richting in NEDERLAND (p. 18—31).

Onder dit „streven“ nu is hier tweerlei vervat. Om dit te doen verstaan wil ik op het resultaat waartoe hij in dit onderdeel van zijn Studie komt, voortuigen.

HONIG deelt dat resultaat mee op p. 30: „Onrecht deed men haar (de „ethische“ richting), in zover zij duidelijk genoeg hare hoofdbeginselen in het licht stelde. Maar men gaf slechts der waarheid getuigenis, als men klaagde, dat in hare dogmatische bespiegelingen heel wat duister is, dat zij de wijsgeerige speculatie telkens de theologie laat overheerschen en dat zij, al meende zij voor zich, dat zij zich aansloot aan de Gereformeerde Theologie, geenszins voortspoon aan het wefsel, door onze Vaders zoo gelukkig vervaardigd.“

Hier nu zit tweerlei in. In de taal ener ietwat versleten homletiek zou men het deffig kunnen noemen: een overdiende beschuldiging afgeweken en een rechtmatige klacht ingelbracht. Zien wij hoe Dr. HONIG tot dit tweerlei resultaat komt.

Eerst dan: de beschuldiging, die hij als overdiend afwijst.

Wat is ethisch? „Er is wel geen richting, die meer de verzuiging slaakte, dat zij niet werd verstaan, dan de „ethische“.“

Aldus, en terecht, Dr. HONIG op p. 18 zijner Studie. En op p. 19 laat hij Orthodoken en niet-Orthodoken tot de Ethischen zeggen: „De schuld ligt wel bij u. Gij zijt zoo duister, uw betoog is zoo onklaar, uwe terminologie is zoo onvaast...“

HONIG gaat daar echter niet in mee. Hij verkeert daarbij in gelukkiger omstandigheid dan PIERSON, die in zijn *RICHTING EN LEVEN*, wat ik juist dezer dagen weer eens ter hand nam, in 1863 schreef: „Wat beweert dan de ethische richting? Op deze vraag is nog zelden, naar het mij voorkomt, zelfs door hare voorstanders een duidelijk en algemeen antwoord gegeven. Toch valt het niet moeilijk tot zulk een antwoord te komen. Mogen wij ons vermenken om in haar naam te spreken, dan zouden wij zeggen: de ethische richting...“

Het antwoord dat PIERSON dan geeft in dit zijn geschrift, — WAAROP DE LA SAUSSAYE liet volgen zijn *LEVEN EN RICHTING*, — laat ik, als hier niet ter zake, rusten. Het is mij alleen maar te doen te laten zien, dat volgens PIERSON in 1863 een duidelijk en algemeen antwoord op de vraag: wat is ethisch? zool niet geheel ontbrak, den toch van groot zeldzaamheid was.

Thans, nu wij ruim 50 jaar verder zijn, kent HONIG er wel vijf.

Hij citeert deze vijf antwoorden, „definities“ noemt hij ze, op p. 19—21.

Van die vijf laat ik hier, en dan verkort, de eerste drie volgen.

De n...
de n...
maar...
ginsel...
het m...
supra...
Gin...
de i...
dat u...
konne...
hetzij...
weten...
En...
punt...
standj...
zijn z...
Ik...
dat uit...
is aan...
— zo...
pro...
Te...
niet-v...
HONIG...
22—2...
ander...
helder...
ethisch...
van de...
Maar...
nutige...
Vrij...
waartoe...
hij da...
doet...
bladrij...
ouder...
Al...
heid...
sluiten...
den...
Nederl...
Dit...
mocht...
verveln...
van u...
doel...
ethisch...
de...
oudere...
GENEES...
wat het...
van u...
geschil...
richting...
in voor...
worden...
betreft...
uit het...
der...
D. H. K...
— heel...
eerst...
in verband...
Dan...
alleen...
het eer...
derde...
het...
land, d...
Wat...
DE LA...
boven...
saamg...
rechtma...
ethische...
streven...
Ter v...
drie d...
voorzien...
to...
ethisch...
duister...
DE LA...
JE...
van afg...
over de...
Christol...
Deze...
elders...
ouder...
20, d...
laat de...
logie...
van ha...
heersche...
dat Pro...
theog...
king he...
30...
spion...
sloot...
zinn...
zoo...
Niet...
der „eth...
dov...
„weiterl...
De...
handeld...
te vatten...
is op d...
verleed...
Van...
dat...
zelf...
Het...
worst...
verschil...
Groning...
de Gere...
En het...
richting...
„Schrift...
Grunder...
andere...
p. dat...
Hos...
SAUSSAYE...
bij schri...
richting...
DE LA...
tatie...
wat bet...
ontleend...
HONIG...
halingen...
In het...
klacht...
dat...
wijze...
weken...
„Voor...
teert...
p. 28...
deling...
v...